

WŁODZIMIERZ WITCZAK¹

Docent doktor habilitowany medycyny Jan Władysław Chojna (1923-2023) – redaktor naczelny „Archiwum Historii Medycyny” w latach 1973-1974

Associate Professor of Medicine Jan Władysław Chojna (1923-2023) – the editor-in-chief of “Archives” in the years 1973-1974

¹ Wielospecjalistyczny Szpital Miejski im. Józefa Strusia, ul. Szwajcarska 3, 61-285 Poznań

ABSTRAKT

Niniejszy szkic biograficzny przedstawia sylwetkę doc. Jana Władysława Chojny, redaktora naczelnego „Archiwum Historii Medycyny” w latach 1973-1974. Był on lekarzem wojskowym, specjalistą-urologiem, bibliografem i wybitnym historykiem medycyny, zasłużonym dla dziejów polskiej nauki. Przypomniano także jego przeszłość kombatancką.

Słowa kluczowe: Jan Władysław Chojna, historia medycyny, „Archiwum Historii Medycyny”, urologia polska

Jan Władysław Chojna urodził się 25 czerwca 1923 r. w koszarach 9 Pułku Artylerii Ciężkiej w Siedlcach jako syn Władysława i Stefanii; ojciec był zawodowym oficerem Wojska Polskiego, legionistą. Jan Władysław dzieciństwo spędził w Warszawie; w latach 1936-1939 był w Korpusie Kadetów nr 2 w Rawiczu; od listopada 1939 r. do 1940 r. uczestniczył w działalności konspiracyjnej Komendy Obrońców Polski, a następnie do listopada 1944 r. – Związku Walki Zbrojnej-Wojskowego Korpusu Służby Bezpieczeństwa (formacje te pod-

ABSTRACT

This biographical sketch presents the profile of assistant professor Jan Władysław Chojna, editor-in-chief of the „Archive of the History of Medicine” in the years 1973-1974. He was a military doctor, urologist, bibliographer and outstanding historian of medicine, distinguished for the history of Polish science. His veteran history is also described.

Keywords: Jan Władysław Chojna, history of medicine, “Archives of the History of Medicine”, Polish urology

legały organizacyjnie Armii Krajowej). Ukończył tajny kurs Szkoły Podchorążych Piechoty. W warunkach konspiracyjnych pobierał także nauki; ukończył tajne Liceum im. Władysława IV w Warszawie, a w 1942 r. rozpoczął studia medyczne. Wziął udział w Powstaniu Warszawskim. W czasach konspiracji używał pseudonimów „Rawicz” i „Piotr Rozłucki”.

Dyplom lekarza otrzymał na Wydziale Lekarskim Uniwersytetu Warszawskiego 28 stycznia 1948 r. Pracę zawodową jako asystent (jeszcze przed uzyskaniem

dyplomu) rozpoczął w II Klinice Chirurgicznej UW w Szpitalu Przemienienia Pańskiego pod kierownictwem prof. Jana Mossakowskiego (1885-1974); jednocześnie szkolił się tamże w dziedzinie urologii pod kierunkiem doktorów Wacława Lilpopa (1887-1949) i Zbigniewa Lewickiego (1903-1991); Lewickiego uważał później za swojego mistrza. W latach 1949-1957 służył w wojsku: jako lekarz Samodzielnego Batalionu Saperów 15 Dywizji Piechoty uczestniczył w akcji rozminowywania kwatery Hitlera w Gierłozę koło Kętrzyna („Wolfschanze”), w Wojskowym Szpitalu Klinicznym w Łodzi jako kapitan-lekarz w Oddziale Urologicznym kierowanym przez dr. Tadeusza Szenkier-Mazurka (1886-1963), skąd po roku został przeniesiony do Wojskowego Szpitala Okręgowego w Warszawie przy ul. Nowowiejskiej, gdzie powierzono mu kierowanie Pododdziałem Urologicznym. W 1957 r. powrócił do pracy w cywilnej służbie zdrowia – prowadził jedną z warszawskich przychodni. W 1958 r. – pod kierunkiem prof. Stefana Wesołowskiego (1908-2009) – uzyskał specjalizację z urologii. W latach 1958-1960 pełnił funkcję starszego asystenta Kliniki Urologicznej warszawskiej Akademii Medycznej, a w okresie od 1960 do 1964 r. był pracownikiem Oddziału Urologii Szpitala Bielańskiego u dr. Jerzego Fryszmana (1904-1976). Po latach pracy szpitalnej względy zdrowotne zmusiły go do zaprzestania działalności zabiegowej. Pracę kontynuował w warszawskim lecnicztwie otwartym, kierując poradniami urologicznymi na Woli i na Pradze. Po 1970 r. wrócił do pracy urologa w Szpitalu MSW w Warszawie przy ul. Wołoskiej. W 1990 r. przeszedł na emeryturę, nie zaprzestał jednak pisania.

Należał do kilku towarzystw naukowych: Polskiego Towarzystwa Urologicznego (od 1951 r.; w latach 1978-1984 jako przewodniczący Oddziału Warszawskiego), Towarzystwa Chirurgów Polskich (od 1953 r.), Polskiego Towarzystwa Historii Medycyny (od 1962 r.; w latach 1966-1970 jako członek Zarządu Głównego; w 1982 r. nastąpiła zmiana nazwy na Polskie Towarzystwo Historii Medycyny i Farmacji). W 1970 r. wszedł w skład Zespołu Nauk Medycznych Instytutu Historii Nauki, Techniki i Oświaty Polskiej Akademii Nauk. W 2007 r. nadano mu godność Członka Honorowego Polskiego Towarzystwa Urologicznego.

Od 1973 r. był członkiem Związku Bojowników o Wolność i Demokrację. Uczestniczył w pracach Głównej Komisji Badania Zbrodni Hitlerowskich w Polsce; a mianowany na pełnomocnika ministra zdrowia do spraw eksperymentów lekarskich w niemieckich obozach koncentracyjnych zabiegał o wszechstronną pomoc (zwłaszcza finansową) dla ofiar tych działań. Był wielokrotnie odznaczany, otrzymał m.in. Krzyż Armii Krajowej. Był też aktywnym członkiem Związku Kadetów II Rzeczypospolitej i współautorem dwutomowej

Księgi pamięci kadetów II Rzeczypospolitej, wydanej w latach 2001-2006 [1, s. 99; 2, s. 360-361, 371, 440, 465; 3, s. 16-17; 4, s. 128-129; 5, s. 127; 6, s. 33].

Niemal od początku pracy lekarskiej interesował się historią medycyny. 29 kwietnia 1966 r. po obronie rozprawy *Rys dziejów urologii polskiej*, której promotorem był wybitny historyk medycyny, bibliograf i bibliofil, prof. Stanisław Konopka (1896-1982), uzyskał na Wydziale Lekarskim Akademii Medycznej w Warszawie stopień doktora medycyny. Rozprawa ukazała się później drukiem jako *Zarys dziejów urologii polskiej* (Osolineum, Wrocław 1974). Stopień doktora habilitowanego Chojna uzyskał także 23 lutego 1971 r. na podstawie pracy *Wojskowe lazarety warszawskie w czasie powstania listopadowego i Dozór Szpitali Wojskowych* (nie ukazała się drukiem); patronem habilitacji był ówczesny rektor warszawskiej Akademii Medycznej, pediatra i historyk medycyny, prof. Bolesław Górnicki (1909-1998). Jan Władysław Chojna był także autorem wielu haseł do *Małej Encyklopedii Medycyny* oraz biogramów lekarzy do *Polskiego Słownika Biograficznego*.

Personalnie z „Archiwum Historii Medycyny” (dalej: „Archiwum”) Chojna związany był w latach 1968-1971 jako sekretarz redakcji. Funkcję redaktora naczelnego (po długoletniej pracy prof. Stanisława Konopki) czasopisma pełnił krótko, od 1973 r. (t. XXXVI, z. 1-2) do początków 1974 r. (t. XXXVII, z. 1) [7, s. 243]. W latach 1968-1995 na łamach „Archiwum” opublikował łącznie 20 prac oryginalnych i 8 recenzji. Jest to oczywiście tylko część jego dorobku naukowego. Łącznie ogłosił ponad 120 prac z dziedziny urologii, chirurgii, historii medycyny i bibliografii. Poza wymienionymi wyżej tytułami rozpraw doktorskiej i habilitacyjnej na szczególne uznanie zasługują *Bibliografia zawartości „Archiwum Historii Medycyny” w latach 1924-1973* („Archiwum Historii Medycyny” 1973, t. XXXVI, z. 4, s. 365-419), *Zarys rozwoju polskiej bibliografii lekarskiej* („Problemy Lekarskie” 1977, R. 16, nr 2, s. 269-305), *Bibliografia polskiego piśmiennictwa urologicznego do roku 1920* („Polski Przegląd Chirurgiczny” 1970, t. 42, nr 2, s. 290-393) oraz jej kontynuacja: *Bibliografia polskiego piśmiennictwa urologicznego za lata 1921-1944* (tamże, t. 42, nr 10a, s. 1512-1615), a także *Wybór tekstów źródłowych do dziejów medycyny polskiej* (Kraków 1983). Zastępczyni redaktora naczelnego, Teresa Ostrowska, zauważyła, że Chojna „(...) osobiście kwalifikował artykuły do druku, a nawet, nie ufając autorom, bardzo starannie sprawdzał w Głównej Bibliotece Lekarskiej (...) podawane przy pracach piśmiennictwo” [8]. On sam – nie bez głębokiej racji popartej własnymi doświadczeniami naukowymi – w 2007 r. podczas wywiadu tak mówił o sobie i o badaczach dziejów medycyny: „Jestem przede wszystkim lekarzem urologiem, a bibliotekoznawcą i historykiem medycyny tylko jako

amator (...). Zawsze uważałem, że historyk medycyny powinien najpierw być lekarzem. Zawodowi historycy dysponują lepszą metodologią, ale nie potrafią ocenić faktów medycznych i uchwycić istoty rzeczy” [3, s. 16]. To przekonanie nie zawsze znajdowało zrozumienie (i nadal nie znajduje) w środowisku naukowym historyków. Następcą doc. Chojny na stanowisku redaktora naczelnego czasopisma został prof. Tadeusz Bilikiewicz (1901-1980) z Gdańska, wybitny psychiatra, filozof i historyk medycyny; pełnił on tę funkcję dożywotnio.

W początkach lat 70. XX w. rozpatrywano kandydaturę doc. Chojny na stanowisko dyrektora Głównej Biblioteki Lekarskiej w Warszawie. W owych czasach warunkiem nominacji była jednak przynależność do PZPR; na taki krok kandydat – z zasadniczych względów – się nie zdecydował. Dyrektorem z partyjnej nominacji został prof. Feliks Widy-Wirski (1907-1982).

Jan Władysław Chojna był wytrawnym znawcą, posiadaczem ekslibrisów własnych i kolekcjonerem ekslibrisów lekarskich (w latach 1957-1965 pełnił funkcję sekretarza Koła Miłośników Ekslibrisu przy Polskim Towarzystwie Archeologicznym).

Po odejściu prof. Stefana Wesołowskiego i dr. Henryka Gajewskiego (1919-2021) doc. Jan Władysław Chojna pozostawał nestorem polskich urologów. W ostatnich latach z racji problemów zdrowotnych i wieku zaniechał pracy naukowej. Zmarł w Warszawie 31 grudnia 2023 r. (przeżywszy 100 lat, 6 miesięcy i 5 dni); 9 stycznia 2024 r. spoczął w grobie rodzinnym na Cmentarzu Bródnowskim [9].

PIŚMIENNICTWO:

- [1] *Kto jest kim w polskiej medycynie. Informator biograficzny*, red. Becela L., Wydawnictwo Interpress, Warszawa (Polska) 1987.
- [2] *50 lat Polskiego Towarzystwa Urologicznego na tle rozwoju i dnia dzisiejszego urologii w Polsce*, red. Borkowski A., t. 1-2, Remedy, Warszawa (Polska) [2000].
- [3] Skarbek M., Jan Władysław Chojna – urolog, historyk, bibliotekoznawca. *Przegląd Urologiczny*, 2007, 3(43), 16–17 (fot.).
- [4] Kuzaka B., Kuzaka P., *Członkowie honorowi Polskiego Towarzystwa Urologicznego w 60. rocznicę jego powstania*, Polskie Towarzystwo Urologiczne, Warszawa (Polska) 2009.
- [5] Wodzyński J., Kalinka B., Chojna J.W. i wsp., *Księga pamięci kadetów II Rzeczypospolitej*, Oficyna Wydawnicza RYTM, Warszawa (Polska) 2001.
- [6] Pawluk M., Gliński L., Chojna J.W. i wsp., *Księga pamięci kadetów II Rzeczypospolitej. Aneks*, Oficyna Wydawnicza RYTM, Warszawa (Polska) 2006.
- [7] Ostrowska T., 50-lecie Archiwum Historii Medycyny (1924-1973). *Archiwum Historii Medycyny*, 1973, XXXV (4), 231–247.
- [8] Ostrowska T., Archiwum Historii i Filozofii Medycyny (1924-1998) i jego ostatnie ćwierćwiecze. *Archiwum Historii i Filozofii Medycyny*, 1999, supl. 8, III.
- [9] Nekrolog w „Gazecie Wyborczej” z 5.01.2024. Zastanawia fakt zupełnego pominięcia zasług Zmarłego dla dziejów polskiej medycyny (w tekście nekrologu podano tylko: „Kadet II RP, kombatanat i inwalida wojenny, lekarz urolog”).